

Ivan Pavao II. o mučeništvu

*Elvis Ražov**

Sažetak

Iskustvo mučeništva svoga naroda i Crkve u Poljskoj pod komunističko–ateističkim režimom i osobno iskustvo mučeništva kroz atentat i bolest te slaganje s tradicionalnim crkvenim vrednovanjem mučeništva oblikovali su vlastiti odnos Ivana Pavla II. prema mučeništvu u njegovim enciklikama, pismima i pobudnicama. Za Papu je mučeništvo prije svega nasljedovanje Krista u sakramentalnom životu do potpunog suobličenja u nošenju križa i spremnosti na smrt. Mučeništvo je svjedočenje za istinu koje potpuno oslobađa čovjeka pred silnicima i moćnicima ovoga svijeta. Ono omogućuje čovjeku moralno djelovanje prema Božjem zakonu, bez kompromisa sa svijetom zbog nekog djelomičnog »dobra« te time savršeno humanizira čovjeka. Mučenici su za Papu najcjelovitiji svjedoci istine o postojanju. Mučeništvo je siguran put i najsnažniji dokaz mogućnosti prevladavanja čimbenika podjela u ekumenskim naporima za jedinstvom Crkve jer sve kršćanske zajednice imaju svoje mučenike za vjeru. Oni su stoga svjetlo i putokaz za novu evangelizaciju.

Ključne riječi: Ivan Pavao II., mučeništvo, istina, sloboda, savršena ljubav, nova evangelizacija, ekumenizam

Uvod

Papa Ivan Pavao II. ostat će zapisan u suvremenoj povijesti Katoličke Crkve kao papa koji je pojedinačno proveo najviše beatifikacija i kanonizacija. Već do kraja dvadesetoga stoljeća, proglasio je više od 700 blaženika i više od 200 svetaca te time nadmašio sve svoje prethodnike u prošlim dvama stoljećima. Njegov osobit žar u proglašenjima blaženika i svetaca proizlazi iz uvjerenja, koje dijeli s velikanima katoličke misli kao što su Tertulijan i Augustin, da je krv mučenika zalag životnosti i plodnosti Crkve.

Osim toga, beatifikacije i kanonizacije dio su strategije katehizacije i evangelizacije svijeta Ivana Pavla II koji je nekoliko puta proputovao svijet. On je smatrao da svaka zemlja ima svoje svece i može imati osobe svetačkoga i izvan-

* Dr. sc. Elvis Ražov, Teološko–katehetski odjel, Sveučilište u Zadru. Adresa: Ulica dr. Franje Tuđmana 24i, 23000 Zadar, Hrvatska. E-pošta: erazov@unizd.hr

rednoga moralnog karaktera te ih je u skladu s time uzdizao na čast oltara u zemljama koje je pohodio.¹ Papa je također nastojao pokazati da sveci dolaze iz različitih društvenih slojeva, zanimanja i zvanja. Time je htio reći da je u svakoj životnoj situaciji, na svakome društvenom položaju i u svakome povijesnom razdoblju moguće ostvariti poziv na svetost i, ako je Božja volja, mučeništvo.

U ovome članku iznijet će se Papini pogledi na mučeništvo i razloge zbog kojih je stavio tolik naglasak na beatifikaciju i kanonizaciju mučenika. U tu svrhu proučit će se poglavito njegove enciklike, apostolske pobudnice i pisma. Treba primijetiti da je njegova osobita želja, vidljiva iz dokumenata kojima pripravlja Crkvu na ulazak u novo tisućljeće, da Crkva po uzoru na mučenike i snagom njihova zagovora prenese svjetlo vjere naraštajima novoga milenija.

1. Pontifikat obilježen mučeništvom

Početak, vrhunac i kraj pontifikata svetoga pape Ivana Pavla II. može se promatrati u svjetlu i u kontekstu mučeništva. Na Petrovu stolicu dolazi iz mučeničke zemlje koja živi progon komunističko–ateističkoga režima. U drugoj godini svoga pontifikata uputio je svomu poljskom narodu apostolsko pismo *Rutilans agmen*², prigodom proslave devet stoljeća od smrti svetoga Stanislava, biskupa i mučenika. Nakon dvije godine doživio je atentat u kojem je teško ranjen, upravo na godišnjicu prvoga ukazanja Gospe Fatimske. Godinu dana nakon atentata pohodio je Portugal i svetište, u znak zahvale Majci Božjoj čiji ga je zagovor sačuvao od smrti.³ Na vrhuncu svoga pontifikata uvodi Crkvu u treće tisućljeće i poziva je da ne zaboravi svoje mučenike te da sastavi *martirologije* svojih svetaca i mučenika.⁴ Posljednje godine na Petrovoj stolici proživljava mučeništvo podnoseći tešku bolest te tako svjedoči za Krista kao njegov namjesnik na zemlji.

1.1. Proslava mučeništva sv. Stanislava s papom Poljakom

Kao nadbiskup Krakova poziva tadašnjega papu Pavla VI., a kasnije i njegova nasljednika papu Ivana Pavla I., da svojim pohodom obilježi 900. obljetnicu smrti sv. Stanislava. Smatrao je da bez papina pohoda ne može proći tako važna obljetnica koja doziva u sjećanje važnost mučeništva koje obilježava i povijest njegova poljskoga naroda. Njegov poziv nije urodio plodom, ali se Providnost pobrinula za još veće iznenađenje. Onaj koji je tražio papin pohod svojoj zemlji, u

1 Usp. Lawrence S. Cunningham, Saints and martyrs. Some Contemporary considerations, *Theological Studies*, 1999., 60, 3, 529.

2 Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Rutilans agmen*, 8. svibnja 1979., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_08051979_rutilans-agmen_it.html (preuzeto 5. veljače 2014.)

3 Usp. Ivan Pavao II., *Propovijed u svetištu Gospe fatimske*, 13. svibnja 1982., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/homilies/1982/documents/hf_jp-ii_hom_19820513_fatima_it.html

4 Usp. Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Tertio millennio adveniente*, Vatikan, 10. studenoga 1994., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994., br. 37.

međuvremenu sam postaje papa i sam sebi ispunjava vlastitu želju. I sam izražava iznenađenje takvim razvojem događaja. »Tko je mogao pomisliti, nakon što je svečano slavje prigodom jubileja mučeništva sv. Stanislava već bilo najavljeno, da ćemo morati napustiti krakovsku biskupsku stolicu na kojoj je sjedio i sv. Stanislav te da ćemo se, prema glasovima kardinala u konklavama, morati premjestiti na rimsku stolicu? Tko je mogao zamisliti da ćemo mi biti prisutni u ovim svečanim danima istog jubileja ne kao ‘pater familias’, koji organizira slavje, nego kao gost, koji dolazi u zemlju svojih predaka kao rimski prvosvećenik poljske nacionalnosti i kao prvi papa u povijesti Crkve koji pohodi ovu zemlju?»⁵

Proslava jubileja odvijala se u vremenu nakon Uskrsa, od Bijele nedjelje do nedjelje Presvetoga Trojstva. Kao što je Crkva na Pedeseticu, osnažena Duhom Svetim, izašla u svijet ispuniti Kristov nalog (usp. Mt 28,19–20), tako se i sv. Stanislav uputio slaviti euharistiju u vrijeme u koje će biti ubijen. Time je pokazao da je kao nasljednik apostola spreman hrabro svjedočiti za istinu, sve do prolijevanja krvi.

Snagu mučeništva sveti Ivan Pavao II. nalazi u sakramentu krštenja kojim su kršćani zajedno s Kristom ukopani u njegovu smrt (usp. Kol 2,12) kako bi po njegovu uskrsnuću bili sudionici njegova božanskoga života koji upravo počinju krštenjem koje im se podjeljuje u ime Presvetoga Trojstva te tako postaju djeca Božja (usp. Iv 1,12) u Duhu Svetome. Mučeništvo, koje crpi snagu iz krštenja koje je sjedinjenje s Kristovom smrću, postaje instrument pomirenja i ujedinjenja poljskoga naroda koji iz primjera sv. Stanislava crpi snagu i hrabrost za istinsko svjedočenje slobode duha u razdavanju sebe iz ljubavi za druge, smatra Papa.⁶ I sv. Stanislav pridružuje se onomu svjetlom zboru mučenika koji Crkvi donosi životnost i snagu. Papa se poziva na sv. Augustina koji kaže: »Zemlja je ispunjena mučenicima kao sjemenkama od krvi i iz tih sjemenki izrasla je žetva za Crkvu. Oni su snažnije svjedočili za Krista svojom smrću negoli svojim životom. I danas svjedoče za njega, i danas ga propovijedaju: njihovi su jezici utihnuli, ali njihova djela govore.«⁷

1.2. Novo tisućljeće u znaku mučeništva

Pozivajući Crkvu na pripremu za nadolazeće treće tisućljeće, Papa u dokumentu *Tertio millennio adveniente* podsjeća da se Crkva prvoga tisućljeća rodila iz krvi mučenika, prisjećajući se slavne Tertulijanove izreke, »sanguis martyrum — semen christianorum«⁸. Razvoj Crkve u prvome tisućljeću nije se dogodio zbog povijesnih događaja koji su vezani uz Konstantina Velikoga, nego zbog »sjetve mučenika i baštine svetosti koja je karakterizirala prve kršćanske naraštaje«⁹.

5 Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Rutilans agmen*, 8. svibnja 1979., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_08051979_rutilans-agmen_it.html (preuzeto 5. veljače 2014.)

6 Usp. *Isto*.

7 Augustin, *Serm.* 286, 4; PL 38, 1298. Citirano prema: Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Rutilans agmen*, 8. svibnja 1979., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_08051979_rutilans-agmen_it.html (preuzeto 5. veljače 2014.)

8 Tertulijan, *Apologeticum*, 50, 13; PL 1, 534. Citirano prema: Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Tertio millennio adveniente*, br. 37.

9 Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Tertio millennio adveniente*, br. 37.

Ono što je Crkvu obilježavalo na početku prvoga tisućljeća postaje njezina stvarnost i na kraju drugoga tisućljeća, a to je da je ona ponovno postala Crkva mučenika. To je vidljivo u mnogim progonima vjernika, svećenika, redovnika i laika na mnogim stranama svijeta, primjećuje Papa. Važno obilježje tih progona i mučeničkoga svjedočanstva u tome je da ono postaje zajednička baština mnogih kršćanskih zajednica, od katolika i pravoslavnih do anglikanaca i protestanata, u čemu Papa vidi ekumensku snagu mučeništva pozivajući se na homiliju¹⁰ Pavla VI. prigodom kanonizacije ugandskih mučenika.¹¹

Takvo važno svjedočanstvo mučenika ne smije se zaboraviti jer je i Crkva prvih stoljeća, usprkos svim poteškoćama, nastojala zabilježiti svjedočanstvo mučenika u posebne martirologije koji su kroz stoljeća bili stalno nadopunjavani, ne samo mučenicima nego i drugim svecima, učiteljima vjere, misionarima, ispovjedaocima, biskupima, svećenicima, djevicama, supružnicima, udovicama i djecom.¹²

Papa upozorava na činjenicu opasnosti zaborava mučenika ili zamišljanja mučenika u pomalo dalekim pojmovima kao da se radi o kategoriji prošlosti koja se odnosi samo na prva stoljeća kršćanstva. Napominje stoga u svojem apostolskom pismu *Novo millennio ineunte* da je jubilejski spomen prilika da se shvati kako je i suvremeno doba izrazito bogato svjedocima življenja Evandelja u prilikama neprijateljstva i progona do samoga prolijevanja krvi. Oni su za Papu dobro sjeme, posijano na dobru tlu, koje je donijelo stotruki rod (usp. Mt 13,8.23) te su nam pokazali i pripravili put (poravnali stazu) u budućnost, a na nama je samo krenuti njihovim stopama snagom milosti Božje.¹³

Papa poziva Crkvu da ne izgubi svjedočanstvo tolikih, često nepoznatih mučenika s kraja drugoga tisućljeća, a mjesne Crkve obvezuje da učine sve u prikupljanju potrebne dokumentacije kako se ne bi pripustilo zaboravu one koji su pretrpjeli mučeništvo, što će sigurno imati i ekumenski odjek i poruku. Uvjeren je da je ekumenizam svetaca i mučenika najuvjerljiviji jer *općinstvo svetih* govori glasnije od tvorca podjela. *Martirologiji* su stoga važni jer su oni, kao i u prvoj Crkvi, temelj za štovanje svetaca.¹⁴

Razlog čašćenja mučenika nije u njima samima nego u još većem štovanju i iskazivanju najveće časti samomu Bogu. Crkva u mučenicima štuje Krista koji je tvorac njihova mučeništva i svetosti. Praksa kanonizacije mučenika i svetaca, a osobito velik broj kanonizacija i beatifikacija u posljednje vrijeme, za Papu je znak životnosti mjesnih Crkava jer je najveći poklon Kristu koji Crkva može dati, upravo na pragu novog milenija, svjedočanstvo njegove svemoćne prisutnosti u mučenicima i svecima koji su slijedili Krista u najrazličitijim oblicima kršćanskoga poziva.¹⁵

10 Usp. *AAS* 56 (1964), 906. Citirano prema: Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Tertio millennio adveniente*, br. 37.

11 Usp. Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Tertio millennio adveniente*, br. 37.

12 Usp. *Isto*.

13 Usp. Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Novo millennio ineunte*, Vatikan, 6. siječnja 2001., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., br. 41.

14 Usp. *Isto*, br. 7.

15 Usp. *Isto*.

2. Mučeništvo kao svjedočenje za istinu

U kontekstu rasprave o odnosu ljudske slobode i Božjega zakona u enciklici *Veritatis splendor*, postavlja se zapravo pitanje odnosa između slobode i istine. Krist nam pokazuje da je iskreno i otvoreno prihvaćanje istine preduvjet autentične slobode («Upoznat ćete istinu i istina će vas osloboditi», Iv 8,32) a ta istina čini ljude slobodnima pred silama i silnicima ovoga svijeta te im daje snagu podnošenja mučeništva. I sam Isus pred Pilatom svjedoči da se rodio i došao na svijet kako bi posvjedočio za istinu (usp. Iv 18,37). Istinski štovatelji Božji častit će Boga u »duhu i istini« (Iv 4,23) te će tim bogoštovljem postati slobodni. Papa zaključuje da se u Isusu Kristu odnos bogoštovlja i istine objavljuje kao najdublji temelj slobode.¹⁶

Kršćansko mučeništvo, koje uvijek prati kršćanski život Crkve, na posebno rječit način pokazuje neprihvatljivost raznih teleoloških, konzekvencijalističkih i proporcionalističkih etičkih teorija koje negiraju postojanje negativnih moralnih normi s obzirom na određene vrste ponašanja; normi koje su valjane bez izuzetka. Papa navodi nekoliko biblijskih primjera svjedočanstva vjernosti svetom Božjem zakonu sve do dragovoljnog predanja u smrt. Suzana radije prihvaća osudu na smrt nego podlaganje grešnim strastima dvojice staraca (Dan 13,22–23). Time ne samo da svjedoči za vjeru u Boga, nego i za poslušnost istini i apsolutnosti moralnoga reda. Spremna je umrijeti mučeničkom smrću kako bi pokazala da nije ispravno činiti ono što Božji zakon kvalificira kao zlo. Nije pala u napast tražiti neko dobro u nepoštivanju Božjega zakona, već je dala savršeno jasno svjedočanstvo za istinu, bez ikakvoga kompromisa, čime je posvjedočila Božju svetost.¹⁷

Ivan Krstitelj ne može ne propovijedati Gospodnji zakon te odbacuje svaki kompromis sa zlom. Takvo svjedočanstvo stajalo ga je života i zbog toga je postao Mesijin prethodnik u smrti (usp. Mk 6,17–29). I Kristovi novozavjetni sljedbenici, počevši od đakona Stjepana (usp. Dj 6,8–7.60) i apostola Jakova (usp. 12,1–2), umrli su mučeničkom smrću poradi svoga svjedočanstva za vjeru i ljubav prema Kristu. Nisu ga htjeli zatajiti te su ga tako nasljedovali dajući »lijepo svjedočanstvo« (1 Tim 6,13) pred Kajfom i Pilatom. Potvrdili su tako istinitost Kristova Evanđelja pod cijenu vlastita života. Tisuće drugih mučenika radije su prihvatili progonstvo i smrt nego da prinesu kâd ispred careva kipa u idolatrijsko-me činu (usp. Otk 13,7–10). Bilo im je ponudeno da čak i mogu odglumiti takav idolatrijski čin, ali su oni odbili učiniti i najmanji čin koji bi bio protivan Božjoj ljubavi i svjedočanstvu za vjeru te su poput Krista predali svoje živote Ocu koji ih može osloboditi od smrti (usp. Heb 5,7). Crkva ističe brojne takve primjere gdje su sveci posvjedočili i branili moralnu istinu pod cijenu mučeništva ili su neki od njih radije izabrali smrt, negoli učinili i jedan smrtni grijeh. Uzdignuvši ih na čast

16 Usp. Ivan Pavao II., Enciklika *Veritatis splendor* — *Sjaj istine*, Vatikan, 6. kolovoza 1993., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 87.

17 Usp. *Isto*, br. 91.

oltara, Crkva pokazuje da Božja ljubav u sebi sadrži obvezu poštovanja njegovih zapovijedi koja je preča od očuvanja vlastitoga života.¹⁸

Mučeništvo se ovdje pokazuje kao afirmacija nepovredivosti moralnoga reda i u sebi nosi izvanredno svjedočanstvo svetosti Božjeg zakona i nepovredivost osobnoga dostojanstva čovjeka koji je stvoren na sliku i priliku Božju. Ljudsko dostojanstvo ne smije se nikada obezvrijediti ili dovesti u pitanje pred ma kakvim poteškoćama, bez obzira na dobre namjere, jer i Isus upozorava da nema nikakvoga smisla zadobiti cijeli svijet, a nauditi svomu vlastitom životu (usp. Mk 8,36).¹⁹

Mučeništvo odbacuje bilo kakva lažna i prividna »ljudska značenja« koja bi se mogla pripisati, čak i u »izuzetnim« okolnostima, nekome u sebi zlom moralnom činu. Štoviše, ono još jasnije razotkriva pravo lice takovoga čina koji je zapravo povreda čovjekove »humanosti« više kod onoga koji ga čini nego kod onoga koji ga podnosi (usp. GS 27). Mučeništvo je stoga uzdignuće savršene osobne »humanosti« i istinskoga »života« kako svjedoči sv. Ignacije Antiohijski²⁰ tražeći od Rimljana da mu dopuste da dođe do čistoga svjetla kad će biti istinski čovjek u nasljedovanju patnje svoga Boga.²¹

Papa na kraju ističe da je mučeništvo izvanredan znak svetosti Crkve koja u svojim članovima svjedoči vjernost Božjem zakonu do smrti te tako daje uzvišeni navještaj i misionarski polet u propovijedanju sjaja moralne istine koju ne može potamniti ponašanje i mišljenje pojedinaca i društva. Mučeništvo je snažna potpora društvu i crkvenim zajednicama da se ne strmoglave u najopasniju krizu koja može zadesiti čovjeka, koja se sastoji u pomutnji između dobra i zla te, posljedično, u nemogućnosti izgradnje i očuvanja moralnoga reda pojedinaca i zajednica. Svojim rječitim i privlačnim primjerom života koji je potpuno preoblikovan sjajem moralne istine, oni osvjetljavaju svako razdoblje povijesti budući njegov moralni smisao. Kao takvi, živi su prijekor onima koji krše zakon (usp. Mud 2,12), a njihovim primjerom nanovo odzvanjaju riječi proroka Izaije: »Jao onima koji zlo dobrom nazivaju, a dobro zlim, koji od tame svjetlost prave, a od svjetlosti tamu, koji gorko slatkim čine, a slatko gorkim!« (Iz 5,20).²²

Svjestan činjenice da je mučeništvo vrhunac svjedočenja za moralnu istinu i kao takvo dar samo nekima, Papa ipak smatra da je svaki kršćanin pozvan svakodnevno svjedočiti za istinu bez obzira na patnju i velike žrtve, ponekad i herojske, koje takvo svjedočanstvo iziskuje. Takvo svjedočanstvo treba hraniti milošću Božjom po molitvi i podržavati krepošću hrabrosti sve dotle da netko može i »ljubiti nevolje ovoga svijeta poradi vječne nagrade«,²³ kako kaže Grgur Veliki.²⁴

18 Usp. *Isto*.

19 Usp. *Isto*, br. 92.

20 Usp. Ignacije Antiohijski, *Ad Romanos*, VI, 2–3: Patres Apostolici, ed. F. X. Funk, I, 260–261. Citirano prema: Ivan Pavao II., Enciklika *Veritatis splendor* — *Sjaj istine*, br. 92.

21 Usp. Ivan Pavao II., Enciklika *Veritatis splendor* — *Sjaj istine*, br. 92.

22 Usp. *Isto*, br. 93.

23 Grgur Veliki, *Moralia in Job*, VII, 21, 24: PL 75, 778: »huius mundi aspera pro aeternis praemiis amore.« Citirano prema: Usp. Ivan Pavao II., Enciklika *Veritatis splendor* — *Sjaj istine*, br. 93.

24 Usp. Ivan Pavao II., Enciklika *Veritatis splendor* — *Sjaj istine*, br. 93.

3. Mučeništvo u izgradnji jedinstva Crkve

Na II. vatikanskom ekumenskom koncilu izražena je žarka želja Crkve za jedinstvom. Pripravljajući Crkvu za jubilej kojim će proslaviti dva tisućljeća od utjelovljenja Sina Božjega koji je postao čovjekom kako bi spasio ljudski rod, Papa u svojoj enciklici *Ut unum sint* podsjeća na hrabro svjedočanstvo mnogih mučenika prošloga stoljeća, uključujući i one iz crkava i crkvenih zajednica koje nisu u punom zajedništvu s Katoličkom Crkvom. To svjedočanstvo mučeništva naj snažniji je dokaz mogućnosti prevladavanja svakoga mogućeg čimbenika podjele kroz potpuno predanje sebe poradi Evandjelja. Papa je uvjeren da Kristovi vjernici ujedinjeni u nasljedovanju mučenika ne mogu ostati odijeljeni, a preduvjet je zajedničko svjedočenje istine o križu.²⁵ Antikršćanski svjetonazor želi minimalizirati značenje križa, isprazniti ga od njegova značenja i negirati da je u križu izvor novoga života te da na temelju križa nije moguće ponuditi novo viđenje života i nadu jer je čovjek samo zemaljsko biće koje treba živjeti kao da Boga nema.²⁶

Sve kršćanske zajednice imaju mučenike kršćanske vjere koji su, unatoč dramati podjela, sačuvali u sebi radikalnu i apsolutnu privrženost Kristu i njegovu Ocu te su mogli ići do kraja, do prolijevanja krvi. Papa postavlja pitanje, nije li upravo ta privrženost mučenika Kristu uključivanje u ono što je nazvao »dijalogom obraćenja«? Nadalje, Papa se pita, ne pokazuje li taj dijalog nužnost da se ide do kraja u iskustvu istine poradi punoga zajedništva?²⁷

Zajednički kršćanski *martirologij* u koji su uključeni i mučenici prošloga stoljeća pokazuje kako na dubljoj razini postoji zajedništvo među kršćanima koje Bog podržava, a koje se očituje u vrhunskome zahtjevu vjere odnosno u žrtvi života, kaže Papa. Ako se u mučenicima može postići najzahtjevniji nalog vjere (umiranje poradi vjere u Krista), to je dokaz da se mogu postići i drugi ciljevi istoga zahtjeva. Može se reći da je sačuvano nepotpuno, ali stvarno zajedništvo, koje i nadalje raste na mnogim razinama crkvenoga života. Već je sada to zajedništvo potpuno u *martyriji* sve do smrti jer najstvarnije zajedništvo u Kristovoj žrtvi čini one nekoć daleke blizima (usp. Ef 2,13). »Ako su za sve kršćanske zajednice mučenici dokaz milosne snage, onda oni nisu sami u svjedočenju te snage. Premda na nevidljiv način, još nepotpuno zajedništvo naših zajednica uistinu je čvrsto usidreno u puno zajedništvo svetih, to jest onih koji su na koncu života vjerni milosti prispjeli u zajedništvo slavnoga Krista. Ti sveci dolaze iz svih Crkava i crkvenih zajednica i otvorili su im ulaz u zajedništvo spasenja.«²⁸

25 Usp. Ivan Pavao II., *Govor nakon Križnog puta na Veliki petak*, 1. travnja 1994., 3: AAS 87 (1995), 88. Citirano prema: Ivan Pavao II., Enciklika *Ut unum sint*, Vatikan, 25. svibnja 1995., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., br. 1.

26 Usp. Ivan Pavao II., Enciklika *Ut unum sint*, br. 1.

27 Usp. *Isto*, br. 83.

28 *Isto*, br. 84.

4. Mučeništvo, biskupi, svećenici, posvećeni život i Kristovi vjernici laici

Biskupi kao nasljednici apostola i svećenici kao njihovi najbliži suradnici pozvani su kroz trajnu formaciju razlučivati nove pozive kojima Bog sve više konkretizira onaj početni poziv u različitim životnim situacijama. Isus poziva apostola Petra na početku njegove službe, »idi za mnom« (usp. Mt 4,19) i na kraju mu kao Uskrsli, prije odlaska k Ocu, ponavlja isto: »Ti idi za mnom« (Iv 21,22). Kroz čitav život i poslanje, Kristovi učenici (biskupi i svećenici na poseban način) uvijek nanovo bivaju pozvani, »slijedi me!«. Taj je poziv u skladu sa zahtjevom vjernosti sve do smrti, to je *sequela Christi* sve do totalnoga samopredanja u mučeništvu.²⁹

U svome životu i poslanju, duhovnome putu i naporima u pastoralnim aktivnostima, biskupi trebaju tražiti ohrabrenje u životu svetaca koji su i sami bili pastiri kojih nikad nije nedostajalo u povijesti Crkve, pa i u našem vremenu. Od apostolskih vremena bilo je mnogo pastira čije je naučavanje i svetost putokaz za pastire u trećem tisućljeću. Na poseban način, slavna svjedočanstva velikih pastira Crkve prvih stoljeća, utemeljitelja mjesnih Crkava, ispovjedalaca i mučenika koji su u vremenu progona dali svoje živote za Krista, ostaju svjetionik prema kojem biskupi trebaju usmjeravati svoje djelovanje i kod kojih mogu naći vodstvo i ohrabrenje u svome služenju Evandelju.³⁰

Posvećeni život duboko je ukorijenjen u primjer i učenje Krista Gospodina i kao takav dar je Boga Oca njegovoj Crkvi po Duhu Svetome. Življenjem evandeoskih savjeta (čistoće, siromaštva i poslušnosti) kojima je obilježen Isusov život na zemlji, osobe posvećenoga života čine Isusa trajno »vidljivim« usred svijeta, a vjernici po njima usmjeravaju svoj pogled prema otajstvu kraljevstva Božjega koje je već djelatno u povijesti sve do njegova potpunoga ostvarenja u nebu.³¹

Potpuno nasljedovanje Krista u vršenju evandeoskih savjeta postiže svoj vrhunac u potpunome predanju, sve do smrti, osoba posvećenoga života. Papa podsjeća na sve one redovnike i redovnice koji su u prošlom stoljeću, kao i u drugim povijesnim razdobljima Crkve, svjedočili za Krista Gospodina darujući mu svoje vlastite živote. Tisuće njih bili su prisiljeni živjeti u katakombama zbog progona totalitarnih režima i nasilničkih skupina ili su bili zlostavljani u svome misionarskom djelovanju poradi siromaha, bolesnih i ostavljenih. Usprkos svih poteškoća, oni su nastavili živjeti svoje posvećenje i u uvjetima patnje, sve do proljevanja krvi, te su se tako savršeno suobličili raspetomu Gospodinu. Crkva je mnoge od njih službeno proglasila svetima i častila ih kao Kristove mučenike. Ona ih ističe kao svijetli primjer vjernicima; zaziva njihov zagovor i iščekuje susret s njima u slavi. Papa naglašava vlastitu želju, ali i želju mnogih drugih,

29 Usp. Ivan Pavao II., Postsinodalna apostolska pobudnica *Pastores gregis*, Vatikan, 16. listopada 2003., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 24.

30 Usp. *Isto*, br. 25.

31 Usp. Ivan Pavao II., Postsinodalna apostolska pobudnica *Vita consecrata*, Vatikan, 25. ožujka 1996., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., br. 1.

da se u svijesti Crkve sačuva uspomena na tolike svjedoke vjere kao poziv na njihovo nasljedovanje i slavljenje. Upućuje poziv ustanovama posvećenoga života i društvima apostolskoga života da sudjeluju u naporima skupljanja njihovih imena i njihovih životnih svjedočanstava koja zaslužuju biti upisana u *martirologij* dvadesetoga stoljeća.³²

U kontekstu govora o pravima svakoga čovjeka na slobodu savjesti i religijsku slobodu, papa ne zaboravlja mnoge Kristove vjernike laike kojima su uskraćena ta prava, a mnogi su među njima izloženi poteškoćama, marginalizaciji, patnjama, progonstvima i smrti zbog svjedočenja svoje vjere. Vrhunac apostolskoga života Kristovih učenika čini navještaj Evandelja i kršćanskoga svjedočanstva sve do mučeništva, po uzoru na Isusa koji je iz ljubavi dao svoj život i tako postao izvor izvanredne plodnosti za izgradnju Crkve. Poput otajstvenoga trsa za koji sv. Augustin kaže da »širi svoje plodne loze u svijet i postaje to plodniji što je više natopljen krvlju mučenika«³³. Izražavajući svoju duboku zahvalnost za takav primjer i dar svjedočenja koji potiče obnovu žarkoga nastojanja oko svetoga i apostolskoga života u Crkvi, Papa hvali Kristove vjernike laike koji, usprkos ograničenoj slobodi prakticiranja svoje vjere, daju neumorno svjedočanstvo vjere u zajedništvu s Apostolskom Stolicom premda su možda lišeni svetih poslužitelja. Usprkos tim poteškoćama, oni se izlažu opasnosti gubitka i svoga vlastitog života, dajući tako temeljno svjedočanstvo za ono što je najvažnije bogatstvo Crkve, a to je da je ona rođena iz milosti Božje koja se iskazuje na uzvišenome putu mučeništva.³⁴

5. Mučeništvo kao put prema istini o postojanju

Na početku svoje enciklike *Fides et ratio*, Ivan Pavao II. na slikovit način opisuje odnos između vjere i razuma u traganju za istinom kao dvama krilima kojima se ljudski duh uzdiže k promatranju istine. »Sam Bog je pak onaj koji je usadio u srca ljudi nastojanje da spoznaju istinu i da najposlije ipak spoznaju njega, kako bi spoznavajući i ljubeći njega prispjeli i k punoj istini o samima sebi (usp. Izl 33; Ps 27 (26),8–9; 63 (62),2–3; 14,8; 1 Iv 3,2).«³⁵

Govoreći o spoznaji istine osobe, Papa kaže da se čovjekovo savršenstvo ne sastoji samo u postizanju apstraktne spoznaje istine, nego također u životvornome odnosu predanja i vjernosti prema drugima, u čemu čovjek pronalazi punu sigurnost i čvrstinu duha. U isto vrijeme, spoznaja po pouzdanju odnosi se na istinu kojoj se čovjek prepušta preko vjerovanja drugoj osobi. Kako bi rasvijetlio tu tvrdnju, Papa se poziva na svjedočanstvo mučenika koji su cjeloviti svjedoci istine

32 Usp. *Isto*, br. 86.

33 Augustin, *De Catech. Rud.*, XXIV, 44: CCL 46, 168. Citirano prema: Ivan Pavao II., Enciklika *Christifideles laici*, Vatikan, 30. prosinca 1988., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., br. 39.

34 Usp. Ivan Pavao II., Enciklika *Christifideles laici*, br. 39.

35 Ivan Pavao II., Enciklika *Fides et ratio*, Vatikan, 14. rujna 1998., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 5.

o postojanju. »On dobro zna da je pred Kristom Isusom pronašao istinu o svome životu, čiju mu sigurnost nitko ne može odnijeti. Ni bol ni okrutna smrt ne mogu ga odvojiti od istine koju je otkrio u susretu s Kristom.«³⁶ To je razlog divljenju, slušanju i uzimanju mučenika za uzor sve do današnjega dana. Očevidnost one ljubavi, kojoj nisu potrebni dugotrajni razgovori da bi nekoga uvjerila, razlog su vjere u njihovu riječ, jer svatko od nas prepoznaje taj govor kao odgovor našem unutarnjem opažanju istine i traženju vlastitoga srca. Mučenik potiče duboko pouzdanje u onome kome svjedoči jer govori ono što opažamo i pokazuje očitim ono što bismo i sami htjeli izraziti.³⁷

6. Mučeništvo ne slavi okrutnost nego ljubav

Kada Crkva slavi i ističe mučeništvo, nužno se prisjeća tragedije koja je ujedno užasna i čudesna. Užasna je zbog okrutnosti, organizirane nepravde koja ju uzrokuje, zbog prolijevanja krvi i patnje. Mučeništvo je, ipak, čudesno zbog nevinosti koja se poslušno predaje na mučenje bez pokušaja samoobrane, sretna što može dati svjedočanstvo nepobjedive istine vjere. U tom susretu dviju krajnosti život umire, ali vjera pobjeđuje i živi, a tako i mučeništvo. U mučeništvu se, dakle, slavi vrhunski čin ljubavi i vjernosti Kristu koji postaje svjedočanstvo i primjer, vječna poruka humanosti, danas i u budućnosti.³⁸

Vrijednost mučeništva ne sastoji se u preziru prema životu, nego u uzvišenome i svjetlome činu ljubavi za Isusa koji je jedini Spasitelj čovječanstva.³⁹

7. Mučeništvo u temelju evangelizacije novih kontinenata i poziv na novu evangelizaciju

Papa ističe primjer mnogih svetaca i mučenika koji su obilježili povijest evangelizacije američkoga kontinenta i prolili svoju krv za narode koji su ondje živjeli. Njihov je primjer poticaj da se ponovno započne, neustrašivo i žarko, djelo nove evangelizacije. Njihov primjer nesebičnoga predanja širenju Evandjelja ne samo da ne smije biti prepušten zaboravu, nego ga treba još bolje i šire učiniti poznatim vjernicima američkoga kontinenta. Papa se i ovdje poziva na potrebu da mjesne Crkve učine sve da se očuva i dokumentira njihovo mučeničko

36 *Isto*, br. 32.

37 *Isto*.

38 Usp. Ivan Pavao II., *Address of John Paul II to the pilgrims who had come for the beatification of eight martyrs of Motril*, 8. ožujka 1999., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1999/march/documents/hf_jp-ii_spe_19990308_beatification_en.html (preuzeto 12. veljače 2014.)

39 Usp. Ivan Pavao II., *Letter to the bishops of San Benedetto del Tronto–Ripatransone–Montalto on the occasion of the 17th centenary of st. Benedict's martyrdom*, 10. kolovoza 2004., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/letters/2004/documents/hf_jp-ii_let_20040810_martyrdom-st-benedict_en.html (preuzeto 14. veljače 2014.)

svjedočanstvo.⁴⁰ Razmatrajući stanje Crkve u Aziji, Papa ponovno ističe njezine mučenike čiji je primjer izvor duhovnoga bogatstva i veliko sredstvo evangelizacije. Sveci i mučenici govore tiho, ali naj snažnije, o važnosti svetosti života i spremnosti dati svoj život za Evanđelje. Svoju postsinodalnu apostolsku pobudnicu *Ecclesia in Asia* Papa zaključuje usmjerujući pogled Crkve na mučenike. Kolikogod su važni odgojni programi i evangelizacijske strategije, u konačnici je mučeništvo ono koje objavljuje svijetu samu bit kršćanske poruke jer i sama riječ »martyr« znači *svjedok*. Oni koji su prolili svoju krv za Krista dali su konačno svjedočanstvo vrijednosti Evanđelja.⁴¹ Papa podsjeća Crkvu u Aziji na ono što je napisao u buli proslave jubileja *Incarnationis Mysterium*: »Sa psihološkog stajališta, mučeništvo je najrječitiji dokaz istine vjere jer vjera može dati ljudsko lice čak i najnasilnijoj smrti i pokazati svoju ljepotu čak i usred najužasnijih progonstava.«⁴²

Ti svjedoci pozivaju na razmatranje i nasljedovanje. Oni pokazuju, kaže Papa u *Ecclesia in Europa*, životnost Crkve. Pred nama stoje kao svjetlo Crkvi i čovječanstvu jer u tami svijetle kao svjetlo Kristovo. Dolaze iz različitih kršćanskih zajednica te su znak nade u ekumenskim nastojanjima, a njihova je krv sigurni životni izvor jedinstva Crkve.⁴³

Mučenici nam svojim životom pokazuju najuzvišenije utjelovljenje Evanđelja nade. »Naime, mučenici naviještaju ovo evanđelje i svjedoče ga svojim životom sve do prolijevanja vlastite krvi, jer su sigurni da bez Krista ne mogu živjeti pa su spremni za nj umrijeti, uvjereni da je Isus Gospodin i Spasitelj čovjeka i da, prema tome, čovjek samo u njemu nalazi puninu istinskog života. Tako se, prema poticaju apostola Petra, pokazuju spremnima dati obrazloženje nade koja je u njima (usp. 1 Pt 3,15). Osim toga, mučenici slave *Evanđelje nade* jer je prikazivanje njihova života najdublje i najveće očitovanje one žive, svete i Bogu ugodne žrtve, koja je pravo duhovno bogoštovlje (usp. Rim 12,1), izvor, duša i vrhunac svakoga kršćanskog slavlja. Naposljetku, oni služe *Evanđelju nade* jer svojim mučeništvom na najuzvišeniji način izražavaju ljubav i služenje čovjeku, ukoliko pokazuju da posluh evanđeoskomu zakonu rada čudorednim životom i društvenim služenjem koji poštuje i promiče ljudsko dostojanstvo i slobodu svake osobe.«⁴⁴

40 Usp. Ivan Pavao II., *Ecclesia in America*, 22. siječnja 1999., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_22011999_ecclesia-in-america_en.html (preuzeto 14. veljače 2014.)

41 Usp. Ivan Pavao II., *Ecclesia in Asia*, 6. studenoga 1999., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_06111999_ecclesia-in-asia_en.html (preuzeto 14. veljače 2014.)

42 Ivan Pavao II., Bula najave Velikoj jubileja *Incarnationis Mysterium*, Vatikan, 29. studenoga 1998., *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1999., br. 13.

43 Usp. Ivan Pavao II., Postsinodalna apostolska pobudnica *Ecclesia in Europa*, Vatikan, 28. lipnja, 2003., *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 2003., br. 13.

44 *Isto*.

Zaključak

Svoj govor o mučeništvu papa Ivan Pavao II. potkrjepljuje svojim vlastitim iskustvom. Kao mladić proživljava nacizam i fašizam, a kao zreo čovjek bori se protiv ateizma. Svi ti totalitarni režimi, svaki na svoj način, progonili su svjedoke Kristova Evanđelja, od kojih su neki podnijeli i mučeničku smrt. Na početku svoga pontifikata pohada svoje sunarodnjake u Poljskoj koji još uvijek proživljavaju progon komunističko–ateističkoga režima te ih hrabri slavnim primjerom mučenika sv. Stanislava, krakovskoga biskupa. Sam doživljava atentat od onih koji nisu željeli čuti njegovo svjedočanstvo o Crkvi mučenika u komunističkim zemljama Istočnoga bloka. Pripravljajući Crkvu za novo tisućljeće, Papa ističe mučenike kao one koji donose životnost i plodnost Crkvi. Osobito se zauzima za spomen mučenika i potiče lokalne Crkve da ne zaborave svoje svece i mučenike, nego da im imena upišu u martirologije, kako bi bili uzori i zagovornici naraštajima novoga tisućljeća. Kao patnik u bolesti i nemoći, svjedoči i svojim vlastitim mučeništvom na mjestu Petrova nasljednika dajući tako svim patnicima i bolesnicima ohrabrenje i svjedočanstvo dostojanstva ljudskoga života koji i u patnji može biti vrijedan i plodan mnogim milostima. Mučeništvo je za Papu nasljedovanje Krista sve do smrti, koje počinje našim krštenjem kojim su vjernici s Kristom suokopani u smrt. Ono je sudjelovanje u Kristovome djelu pomirenja. Kao što je Krist prolijevanjem svoje krvi pomirio ljude s Bogom, tako i mučenici sudjeluju u pomirenju i otklanjanju svih zapreka jedinstvu Kristove Crkve. Oni su temelj i smjer ekumenskoga djelovanja. Ako kršćanske zajednice budu išle prema »dijalogu obraćenja« i gradile na zajedničkoj baštini mučenika, ekumenski će naponi nesumnjivo donijeti plodove. Mučeništvo je svjedočenje za istinu koja je Osoba. To je pristajanje uz Isusa koji je Put, Istina i Život. Samo tako čovjek može biti slobodan od bilo kakvoga ropstva, pa i od samoga sebe, potpuno se predajući u smrt za Istinu. U mučeništvu se slavi ljubav, a ne okrutnost nasilne smrti. Mučenici ne preziru život, nego ga najviše ljube predajući ga u Božje ruke. Tako svjedoče za istinitost Kristovih riječi kojima poziva svoje učenike da sve ostave poradi njega, uzmu svoj Križ i podu za njim. Papa poziva na novu evangelizaciju koja ne smije imati svoje polazište i temelj u nekim ljudskim programima i projektima, nego svoju snagu mora crpiti iz primjera i nasljedovanja mučenikâ kako bi se svjetlo vjere moglo prenijeti u novo tisućljeće.

*John Paul II on Martyrdom**Elvis Ražov***Summary*

That which shaped John Paul II's personal relationship toward martyrdom in his encyclicals, letters and apostolic letters were the following: his experience of his people's martyrdom and that of the Church in Poland under a Communist–atheist regime; his personal experience of martyrdom in the attempted assassination on his life; his illness and also his accord with the traditional ecclesial view of martyrdom. Martyrdom for the Pope was primarily the imitation of Christ in the sacramental life to the degree of complete conformity in carrying one's Cross and one's readiness to die. Martyrdom is bearing witness to the truth which sets man completely free in the face of aggression and power. It allows for man's moral activity in relation to God's law without compromise with the world in the name of some partial »good« and thus humanizes man in a perfect way. Martyrs are to the Pope the most perfect witnesses to the truth about existence. Martyrdom is a secure path and the most powerful proof that it is possible to overcome factors of division in the ecumenical efforts for the unity of the Church seeing as all Christian communities have their martyrs of the faith. They are therefore a light and signpost for the new evangelization.

Key words: John Paul II, martyrdom, truth, freedom, perfect love, new evangelization, ecumenism

* Elvis Ražov, Th.D., Department of Theology–Catechesis, University of Zadar, Address: Ulica dr. Franje Tuđmana 24i, 23000 Zadar, Croatia, E-mail: erazov@unizd.hr